

4. З розмови із художником-монументалістом П.М. Босчком, записаної 07.03.2002 р.
5. Костирка С. Микола Федюк... та інші професори // Галицька брама. – Львів: Центр Європи, 1996. – № 20. – С. 11-13.
6. Кравич Д. Вільна Академія мистецтва у Львові // Галицька брама. – Львів: Центр Європи, 1997. – № 7. – С. 7.
7. Лашук Ю. П., Максисько Т. С. Ювілей училища ім. І. І. Труша // Народна творчість та етнологія. – 1977. – № 1 (143). – С. 104-107.
8. Максисько Т. С. До історії Львівської школи художніх промислів та декоративно-ужиткового мистецтва // Українське мистецтвознавство. – Київ: Наукова думка, 1971. – Вип. 5. – С. 110-121.
9. Нестеренко В. Великий гуманізм великого педагога (Роман Сельський) // Вісник Львівської академії мистецтв. Вип. 10. – Львів, 1999. – С. 263-265.
10. Нога О., Яців Р. Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова 1860 – 1998. – Львів: Українські технології, 1998. – 128 с.
11. Патик В. Подружжя художників // Рідна земля. – 1993. – № 36 (148). – С. 8.
12. Ріпко О. О. Мистецтво Львова першої половини ХХ століття. Каталог виставки. – Львів: Каменярь, 1996. – 102 с.
13. Ріпко О. О. У пошуках страченого минулого: Ретроспектива мистецької культури Львова ХХ ст. – Львів: Каменярь, 1995. – 286 с., 26 арк. іл.
14. Роман Сельський: Живопис; Графіка: Альбом / Авт.-упоряд. Г.С. Островський. – Київ: Мистецтво, 1988. – 111 с., іл.
15. Сельський В. Дві особистості на одній стежині. До 90-річчя художників Романа і Маргарити Сельських // Галичина. – 1993. – № 79 (639). – С. 5.
16. Сельський В. Під знаком Гуцульщини // Народний дім. – 1993. – № 2. – С. 19-22.
17. Сельський В. Під знаком Гуцульщини // Народний дім. – 1994. – № 6. – С. 10-16.
18. Сельський Р. Ю. Про необхідність викладання спецживопису в інститутах прикладного та декоративного мистецтва // УІ Наукова конференція, присвячена підсумкам науково-дослідної, методичної та творчої роботи кафедр інституту за 1964 р. – Львів, 1965. – С. 30-32.
19. Стельмашук Г. Вернісаж визначного майстра пензля // Вісник Львівської Академії мистецтв. Вип. 9. – Львів, 1998. – С. 103-104.
20. Шпирало-Запоточна Л. Олег Мінько // Вісник Львівської Академії мистецтв. Вип. 9. – Львів, 1998. – С. 214-221.

Olena Volynska

ART SCHOOL OF ROMAN SELSKY

The author of the article analyses the activities of Roman Selsky (1903-1990), a famous painter of Halych, as artist and pedagogist. The contents of his pedagogical activity, unique methods of teaching art subjects at Lviv schools have been considered in the article.

Ірина Челяк

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ЗОРІЯ

Митець Михайло Зорій народився 14 серпня 1908 р. в Станіславі (тепер Івано-Франківськ) в родині Йосипа Зорія та Анни з дому Костів. Батько його був робітником, влітку працював на будівельних роботах, а взимку, коли роботи припинялися, займався різьбленням рам до образів. Як згадував Михайло Зорій, “з його рук виходила оригінальна

і чудова робота" [1]. Інструментом для роботи слугував звичайний ніжик. Деякі рами батько оздоблював інтарсією, і така рама нагадувала вишивку. Михайло завжди з захопленням стежив за роботою батька, який був для сина першим вчителем з малювання.

Михайло Зорій змалку відчував потяг до мистецтва; на клаптику паперу малював те, що привертало увагу: коней, метеликів, хрущів. Із воску стопленої свічки ліпив голубів, курей, ворон...

У 1915 р. Зорій поступив до початкової школи, а з 1920 по 1928 роки навчався в українській гімназії класичного типу (м. Станіслав). Особливу увагу приділяв урокам малювання у професора Василя Коцького (1879-1927), випускника Краківської Академії Мистецтв (1902-1906), який пізніше продовжував студії у Мюнхені та Парижі. Уроки малювання, як згадував Михайло Зорій, проходили у спеціально пристосованому для цього приміщенні. Моделями для навчання слугували гіпсові копії творів грецьких скульпторів, крім них були ще зашунені квіти, рослини, інші предмети [1].

Саме в гімназії юнак остаточно впевнився у своєму виборі стати художником. Почав відвідувати курси малювання в ремісничій школі у професора Маняха. Але щоб здобувати подальшу освіту, потрібні були гроші. Тому після закінчення гімназії він змушений був працювати підручним муляра, щоб мати хоч якусь копійку на прожиття.

Врешті у 1930 р. за матеріальної підтримки української громадськості міста та при допомозі професора Ягеллонського університету у Кракові, поета Богдана Лепкого і художника Дем'яна Горняткевича Михайло Зорій вступив до Краківської Академії Мистецтв на відділ малярства і графіки. Тоді цим відділом завідував В.Яроцький (викладав у М.Зорія живопис). Вчителями його також були Я.Войнарський (графіка); К.Дуниковський, В.Трибушний (пластика, кераміка); К.Сіхульський (вечірній малюнок); А.Терлецький (пейзаж), С.Філіпкевич (натюрморт); Ф.Кляйн та К.Естрайхер (історія мистецтва), С.Гоплінський (художня хімія, живописні техніки), К.Гомоляш (побудова орнаменту, колористика, шрифти).

В часи навчання у гурті українських студентів М.Зорій реставрував розписи, виконані за ескізами Яна Матейки в церкві Святого Норберта [2]. Вже тоді молодий митець познайомився з творчістю Л.Вичулковського, живописна манера якого найбільше imponувала Зорієві, як і багатьом іншим студентам, своїм умінням всюди знаходити об'єкти для зображення і майстерно їх передавати. Своєю енергією, здоровим сприйняттям і мудрою оцінкою того, що минуло, і особливо того, що відбувалося в тодішньому житті, та передачею всього того без надуманих рефлексій Вичулковський захоплював кожного [3].

Важливо, що саме тут, у Кракові, доля звела Михайла Зорія з Д.Іванцевим, Г.Круком, Я.Лукавецьким, А.Наконечним. Древня польська столиця відіграла унікальну роль у професійному вишколі великої плеяди українських художників кінця ХІХ – поч. ХХ століття [4]. Молодий мигець брав участь у створенні мистецького молодіжного гуртка “Зарево”, ініціаторами якого в період навчання виступили студент Академії Мистецтв Денис-Лев Іванцев і скульптор Нестор Кисілевський, а натхненником та почесним членом гуртка став Богдан Лепкий.

Восени 1932 р. М. Зорій експонував свої твори на виставці студентів-українців, що була влаштована у краківській “Просвіті” з нагоди 25-ї річниці літературної і громадської діяльності Богдана Лепкого. Газети так писали з приводу ювілею: “Цілу домівку краківської філії “Просвіти” виповнили прихильники поета... Перш за все сама обстановка салі (всі стіни обвішані творами молодих митців) робила незабутні враження подихом молодой, повної запалу й полету мистецької творчості. Бачили ми перш за все малюнки ювіляра з молодих літ, що видніли на почесному місці в самій салі. Далі оглядали ми цінні твори митця Дем’яна Горняткевича, талановитих і надійних учнів Академії Гарасовської, Іванцева, Зорія, Наконечного, Кміта, Продана і Касараба...” [5].

У 1933 р. львівська “Просвіта” оголосила конкурс на проект пам’ятника композитору Денисові Січинському, похованому в Станіславі. Умови конкурсу потрапили й до Кракова. Студенти Академії, перш за все майбутні скульптори Крук, Кисілевський, Коверко, Павлусь та інші, які з запалом взялися за ескізи до надгробка. На думку Михайла Зорія, вони не відповідали завданням тогочасного мистецтва, бо були уже десь бачені помпезні задуми, переосмислення шаблонної геральдики, фігура жінки з лірою тощо. Зорій виліпив із глини маленький макет, своє бачення пам’ятника, сповнене філософського символізму. Показав макет професорові Каролію Гомоляну, розтлумачивши, як йому мислиться композиція, як витрактував своє розуміння музики. Сам пам’ятник – бандура – “зашифрована душа композитора й диригента” [6]. В основі його – куб, що символізує октаву, одна сторона куба – квадрат, що означає квартет, три ребра – тризвучний акорд. Вгорі пам’ятника – камертон, а зверху вся конструкція має вигляд хреста. Макет, зроблений в алебастрі, був надісланий до Львова. На жаль, тоді нікого з дванадцяти учасників конкурсу не удостоїли першої нагороди. Були визначені тільки друге і третє місця. Далі ці макети переслали до станіславівського відділення “Просвіти”, однак до реалізації задуму так і не дійшло того року.

Після повернення до рідного міста М.Зорій тимчасово працював над рекламою до кінофільмів кінотеатру Гельдербха “Варшава”. У 1935-1939 рр. мистецький талант Зорія передусім реалізувався у сценічному

оформленні вистав місцевого студентського драматичного гуртка "Сфінкс" (ним же розроблена емблема цього гуртка) та мандрівної трупи Миколи Бенцяля. Він створив декорації до вистав "Павло Полуботок", "Петро І", "Князь Роман Галицький", "Казка старого млина", "Шаріка", "За батька" та ін. Декорації виконані зі знанням вимог, які ставить театральне мистецтво. Проте жодна з декорацій (навіть їх ескізи) не збережені, як і сценічне оформлення ним будинків "Просвіти" у селах Вікторіві, Угорниках, Марківцях, виконаних у цей же період.

У 1937-1938-х рр. Михайло Зорій навчався на педагогічних і торговельних курсах у Львові та при Індустріальному інституті в Катовицях (практичний курс техніки реклами). Після чого розпочав викладати техніку реклами в Станіславській українській купецькій гімназії.

У травні 1941 р. Денисом Іванцевим була організована Перша обласна виставка образотворчого мистецтва Станіславщини, де Михайло Зорій виставив чотири роботи: "Сирітка", "Будяк", "Копиці", "Портретна студія" [7]. В цей же час працював сценографом у драматичному театрі ім. Івана Франка. Оформлював п'єси "Романтичі", оперету "Пташник з Теролою". У 1943 р. виконав сценічне оформлення п'єси Ю.Косача "Облога" та оперети Легара "Циганське кохання". Проте побачивши, що такий вид мистецтва, як театральна-декораційне, не є стабільним, адже переставала жити п'єса, переставала жити й декорація, наставав час їх перемальовування для інших постановок, і митець полишає його. Виконував свої декорації митець без підготовки, без макетів, проєктів, у так званій техніці "ex tempore", тому й не залишилось слідів цих робіт.

У роки німецької окупації митець, крім декорацій, малює портрети (в основному це вугільні та акварельні замальовки), в них досягає концентрації сутності людських характерів, захоплюється пейзажем, пише вигляди рідного міста, навколишніх сіл.

Наприкінці 1943 р. на могилі Д.Січинського, за тяжких умов окупації, з'явилася можливість звести надгробок за проєктом та авторськими малюнками Михайла Зорія, виготовленим ще в часи навчання у Кракові. Його виконав Струтинський, використовуючи цемент і тераццо. Після чого на могилі композитора відбулось урочисте відкриття пам'ятника.

Саме в той час майстер працював над поновленням настінного розпису "Хресна дорога Спасителя" в каплиці отців Редemptористів (зруйнована у 1983 р.), не відаючи, що через рік і сам понесе хрест власної долі втолоченими шляхами ГУЛАГу [2]. 17 жовтня 1944 р. йому при судили десять років неволі за "антирадянську агітацію".

Родина Зорія змушена була покинути квартиру, виїхати з міста (переховувались у с.Марківцях). З квартири пропали десятки маляр-

ських робіт, рисунків, ескізів, рідкісних книг, періодики, всього, що було святим і дорогим [8]. Терниста дорога митця пролягла через табори і тюрми Києва, Нижньодніпровська, а в 1948 р. він потрапив аж на Далекий Схід. Михайло Зорій малював і там. Здебільшого це були акварельні та гуільові замальовки його товаришів по ув'язненню.

Митарства й поневіряння продовжувались і після звільнення у лютому 1952 року (строк скоротили на два роки “за зразкову поведінку” і те, що на свята малював для чиновників портрети “вождів”). У рідному місті жи ги та працювати не дозволили. Дорога до Спідки Художників теж була закрита.

У 1952 р. змушений був із сім'єю оселитися в Снятині і працювати у районному будинку культури художником-оформлювачем. У 1954-1955 рр. працював викладачем у культпросвітньому технікумі. І лише у 1955 р. мав змогу повернутися до Івано-Франківська на запрошення художниці Дольц для оформлення декорацій до п'єс у Драматичному театрі. Далі працював вчителем малювання та креслення у 1 та 14 російських школах. Про викладання в українській школі не могло бути й мови, всюди на заваді ставало безпідставне тавро “ворог народу” і “націоналіст”.

З 1969 до 1974 р. митець працював оформлювачем на авторемонтному заводі. Та малювання не покидав, потайки від усіх малював ескізи до “Української Мадонни”, намагався відновити по-пам'яті картини, які були втрачені чи знищені під час арешту і заслання, наприклад, портрети Б.Лепкого і С. Русової [9].

У 1989 р. Михайла Зорія реабілітували, про це було повідомлено листом, без жодних пояснень. До того часу майстер не відкрив жодної персональної виставки. У тому ж році створив проєкт пам'ятника жертвам Дем'янового Лазу “Розстріляне серце України”, який так і залишився проєктом. У 1990 р. чи не вперше виставив свої портрети хорунжої УСС Софії Галечко і Олени Степанівни на виставці, присвяченій Злуці ЗУНР і УНР, а також твори “Біблійна тема” і “Апокаліпсис”.

Перша виставка творів (малярства і графіки) Михайла Зорія нарешті була відкрита у 1995 р. в Івано-Франківську, де були виставлені твори різних періодів життя та творчості, було навіть кілька творів з часів навчання в Кракові, що чудом вицілило. Місцеві газети так писали з приводу виставки: “У ці червні дні Михайло Зорій має підстави для радості. Художній музей підготував першу його персональну виставку творів, розгорнуту у виставочному залі Краєзнавчого музею. Це одночасно і четверта акція вшанування славних наших земляків-академіків, яку проводить художній музей” [10]. Були виставлені твори: “Портрет Іванки Смик”, пейзажі старого Станіслава, начерки рідних і портрети товаришів по засланняю.

13 липня, невдовзі після закриття виставки, Михайло Зорій помер. Про це так було написано в одній з Івано-Франківських газет: "...мало було щасливих днів у довгому тернистому шляху художника-патріота. Власна доля, як і доля його творів, надто схожа з долями сотень українських митців кривавого ХХ століття. Навчання, нелегкий шматок хліба насущного, арешт, в'язниця, заслання, поневіряння в сталінських концтаборах і праця, яка поставила його в ряд безсмертних..." [11].

Після виставки Івано-Франківський художній музей закупив тринадцять робіт Михайла Зорія. А більшість з них знаходиться у рідному місті, в дочок майстра – Софії та Уляни Зорій.

Багаторічна сумлінна творча праця, громадська діяльність, значні досягнення перед українським народом та світовою культурою галицького художника-педагога М.Й. Зорія були поціновані Кембріджським Міжнародним Біографічним Центром (Англія). Йому присвоєно високе звання – Людина Року (1991-1992 рр.) [12].

Невід'ємною частинкою шляхетної натури Михайла Зорія була совісність, яка завжди протидіяла нещирій міфологізації й удаваному пафосу в мистецтві. Він не писав чогось незвичайного чи особливого: портрети дочок, дружини, просту сільську церквцю, квітучу яблуньку, верби над рікою чи простий будяк, дахи старого міста чи серпневі копиці сіна... Михайло Зорій естетизував те середовище, яке пересічна людина бачить чи не щодня, де все їй зрозуміле та близьке.

Михайло Зорій часто звертався до портретів, малював близьких йому людей, друзів. І в кожній роботі вправно передає внутрішній стан свого героя, що вдало згармонізовується при передачі рис обличчя та характеру. Малював Т.Шевченка, І.Франка, Лесю Українку, Миколу Зерова. У кожній роботі гостре око митця вловлює шляхетність зовнішніх рис обличчя, неодмінну гордість, людську гідність і тверду волю, автор підкреслює ці риси за допомогою кольору, чистого, дзвінкого, не переобтяжуючи портрет зайвими деталями, передає швидше внутрішню напругу, ніж зовнішню експресю.

Же в період навчання в Кракові талант Михайла Зорія проявився на повну силу. Про це свідчать численні академічні роботи того часу. Малював також автопортрети, а в 1934 році з'являється одна з найкращих олійних робіт – "Портрет Іванки Смик" – студентки краківської вчительської семінарії в національному одязі. Твір композиційно завершений, що проявляється у простоті зображення та природності пози. Дівчину неначе раптово зацікавило щось поза полотном картини, і безпосередність, з якою вона сидить, поставивши руки на спинку крісла, свідчить про те, що митець домігся у передачі образу ніжної чуттєвості та глибокої психологічної виразності. Деталі у творі слугують тільки

для підкреслення змістової і композиційної цілісності картини. Вишивка на сорочці та намисто підкреслюють гарненькі риси обличчя дівчини, волосся ж, підібране назад у косу, зосереджує нашу увагу на самому обличчі. Дещо відсторонений проте пильний погляд темних очей відкриває нам характер, внутрішній світ персонажа картини, і це стає виразом майстерності живописця, який поставив собі за мету в портреті розкрити свої естетичні ідеали. За живописним рішенням “Портрет Іванки Смик” – чітка система чистих і гармонійно злагоджених кольорів, що композиційно організовані в ритми темних і світлих плям на полотні.

У цьому ж році Михайло Зорій пише кілька чудових портретних творів “Портрет мами” та “Молитва сирітки”. В останній олійній студії митець зображує дівчину у вишиваній сорочці, що молиться коло Розп’яття. Від Розп’яття йде яскраве світло, яке освічує її гарні риси обличчя, ширий погляд та піднесені до Господа в молитві руки. Вона молиться, і все зло, яке зображене у лівій частині композиції у вигляді чорта, відвертається геть. Отож у роботі присутні елементи символізму. В живописі використано дзвінкі, яскраві та чисті кольори, за допомогою яких передано контраст не тільки світла й тіні, дня й пітьми, а, якщо досягти гвір глибше за суттю, контраст універсалій добра і зла, душевної чистоти і брудних зовнішніх впливів, що руйнують людську особистість. І саме молитва стає тією необхідною ниткою, проводить нас праведним шляхом – що допомагає очиститись, захищає від небезпеки гріхопадіння й не дає ступити на хибну стежку. Із ідеї твору постають етичні вартості, яких людина повинна дотримуватись протягом усього свого життя. Емоційний (зовнішній) лад полотна відповідає внутрішньому його змісту, вкладеному в картину майстром. Це зображення постаті дівчини, експресія її тіла і та ширість, з якою вона молиться, переконують, що можна прийти до Бога, звертатись до Нього у будь-які хвилини свого життя, відчувати Його Любов та опіку.

Хоч у творі “Портрет мами” надзвичайно проста композиція зображення, проте відчувається спостережливість автора портрету, його уважна проникливість у суть життя простої вже не молодій жіночки, а звідси і розуміння Зорієм індивідуальності і здатність глибоко психологічно розкрити характер людини з її особистими переживаннями й стражданнями. Зовні портрет здається статичним, проте живописна кладка та драматичне освітлення наближає портрет до експресіоністичної тенденції з її густим рельєфним накладанням мазків, загострено-емоційною манерою, що тяжіє до гострих колірних і пластичних контрастів, з її гротескною образною системою й концентрованими контрастами світла й тіні. Декоративні деталі у картині, такі як вишивка чи візерунок на одязі, коралі, як і у багатьох творах, Михайло Зорій

зображає живописно, надзвичайно вільно, не акцентуючи на них увагу, без надмірного захоплення ними, кольором відображаючи і рельєф тканини, і орнаментику; проте саме такі деталі привносять у твори безпосередню жвавість, підкреслюють характерність образів і наголошують на приналежності його героїв до української нації.

Портрети товаришів по ув'язненню, виконані в період 1944-1952 рр. переважно олівцем, вугіллям чи тушшю, відзначаються конкретністю вираження, впевненою манерою виконання, чіткістю ліній, що є показником характерності не тільки рис обличчя, але також і відображенням внутрішнього людського ества, настрою, психологічного стану, індивідуальності.

Щодо автопортретів, то тут основне значення має не час, коли створена робота, а психологічний настрій його творця. "В'язень" (1981) – майстерний автопортрет, де митець зобразив себе у тюремному вбранні на червоному тлі, відображає внутрішній біль, боротьбу з самим собою, про що свідчать загострені риси обличчя, стиснуті губи, напружені вени на шиї, глибокий, пронизливий погляд блакитних, дещо стомлених очей, проте у них знову починає світитися надія і віра у краще. Напруга посилена також боковим освітленням, а сполучення оранжево-червоних кольорів фону з сіро-синіми кольорами одягу створює вражаючий контраст і надає драматизм усьому твору.

Важливою темою творчості Зорія є тема материнства і жертвності, де всі твори проникнуті ніжним почуттям любові. Доля його "Українських мадонн" так схожа з долею Богородиці. Глянувши на ці твори вперше, у нас не виникає сумніву, що це зображена щаслива сімейна ідилія, цьому відповідає і колорит робіт, і побудова самої композиції. Проте, придивившись пильніше, можна зауважити невимовний сум в очах матері: щось напружене і застерігаюче є в рухах її рук, самій поставі, у схиленій голові, наче тяжка дума непокоїть її душу. Вона вже знає, які випробування чекають на її сина, і її материнське серце розривається від болю. Вона кориться долі. Вона згідна нести свій тягар до кінця заради спасіння всього людства, всього, такого прекрасного світу, вона жертвує своїм сином, як Марія жертвувала Ісусом, заради встановлення справедливості, щоб ще не одне покоління могло милуватись сонцем, мальовничою природою, бачити прекрасне творіння Бога – соняшник, як символ надії, тепла, затишку і родинного щастя. Скільки українських матерів загубили своїх синів і дочок в таборах ГУЛАГу, скільки їх виїхало на чужину шукати там своєї долі, скільки їх загинуло в роки затяжних війн, голодоморів? Та зло неодмінно буде переможено, їх жертва не буде марною, завдяки їм наступні покоління будуть жити у радості й щасті, зможуть милуватися мальовничою при-

родою рідної землі, бачити сонце й соняхи, небо й квітучі сади... Проте вони завжди повинні пам'ятати своє коріння, знати свою історію, шанувати своїх батьків та Батьківщину, тільки тоді люди досягнуть свого ідеалу, повної свободи та гармонії зі світом. Це і є наративною ідеєю творчості Михайла Зорія.

Тонким психологізмом відзначаються його твори на біблійні сюжети. Митець неодноразово повертається до тем, пов'язаних зі стражданнями Христа. Це і "Розп'яття", і "Христос", і "Ессе Номо". Митець передає найтяжчі муки, найтрагічніші переживання за допомогою символів, кольорів, динамічної побудови композиції. У "Розп'ятті" художник піднімає таку болючу проблему, як людська захланність, жорстокість, скупість. Так, на передньому плані під щойно розп'ятими Ісусом та двома злочинцями, троє недолподків роздирають сорочку, зняту з тіла Ісуса. Колорит картини насичений, тривожний. Поєднання контрастних фіолетово-ультрамаринових з пурпурно-оранжевими барвами передає весь трагізм змальованої ситуації. У центрі композиції - Ісус, розп'ятий на хресті, поруч з обох боків - розбійники, центр композиції зміщений донизу, де й відбувається страшна за своєю жорстокістю та потворністю сцена - роздирають сорочку. Цей твір має ще одне смислове навантаження: сорочка виступає символом багатовікової історії України, яку постійно намагалися штучно розділити, щоб пригнобити і покорити.

Проте багато творів так і залишилось тільки в ескізах, адже за довгі роки переслідування, коли стежили за кожним кроком Михайла Зорія, він не міг виконати завершений твір, тим більше релігійного характеру. Збереглися численні ескізи Христа, що благословляє, Мойсея, Пророка, Юрія-Змісборця, Богородиці-Замилування.

До філософських картин-роздумів належить твір "Вершники. Апокаліпсис" (1989). Чорною від горя сплюндрованою землею, палаючою вогнем, на фоні криваво-багряного неба скачуть чотири вершники. Це символічний образ окупантів української держави. Хоч їхні обличчя змазані, непрописані, проте без вагань можна визначити тих, хто з давніх часів поневолював український народ, плундрував родючі землі, всіляко знищував витоки духовності та рідної культури, насаджував свої ідеали, віру, прославляв нових "пророків"...

Серед картин цього ж плану є олійна робота "Вибух" (Каїн та Авель), де зображено момент братовбивства, після якого відразу прийшло усвідомлення непоправного гріха, вчиненого через низькі людські амбіції та спотворені моральні установки особистості. Драматично яскравий колорит картини бентежить, різкі тіні та контрасти тривожно мерехтять, що доповнюється розведенням у лівій частині картини вогнищем, дим від якого в'ється до "самого неба". Композиція десь наближена до

засад класицизму з його виваженістю, навіть артистичністю поз, лінійною чіткістю та монументальністю репрезентації сюжету. Колір і використаний у творі краєвид переносить дію, що відбулася на картині, в середину ХХ століття, використано нові пластичні та зображальні засоби: яскравий контрастний колорит відкритих барв, структурні, рельєфні мазки. Не обійшлося й без впливу символізму: у правій частині композиції, для врівноваження її побудови, виріс величезний ядерний гриб – символ гріха та смерті.

У пейзажних роботах митець часто порушує гострі наболілі етичні проблеми людського буття. Так, картина “Будяк” (1983) несе в собі приховану тривогу: а чи не виросте в наших душах такий же будяк, який собою заповнить все живе, квітуче? Чи не стане він володарем нашого життя, де не буде місця щирості, доброті, співпереживанню?

Полотно “Копиці” (“Останні могиляни”), 1960 р. – це майстерний живопис, що розкриває тонке розуміння митцем гармонії світла й тіні, кольору та його контрастів, необхідних для звучання твору. Структура живопису – протиставлення рельєфних, густих, соковитих мазків на освітлених ділянках копиць сіна списаним, згладженим мазкам у тінювій частині й на дальньому плані, від чого робота сприймається цільно і надзвичайно об’ємно. Велике значення для Зорія мало самостійне спостереження за станами природи, рухливістю світла та природного колірного багатства з притаманною експресією і мінливістю краєвидів. Так з’явився твір “Старі верби” (1971), які стоять над водою. У них довге життя, вони є правдивими свідками історичних подій, що відбувались у їх краю, а тому заслуговують бути зображеними, щоб теж стати частиною його історії.

“Квітуча яблунька” (1958-1959). Схоплений невибагливий природний мотив квітучої гілочки яблуньки, освітленої сонцем, на фоні блакитного неба. Насичений живопис, пастозні мазки передають стан пробудження, всеохоплюючої весни, що тішить кожне людське серце.

Картина “У саду” є досить вільною в живописному плані, де основним завданням митця було показати об’єм і багатство колірних ефектів розсіяного через листя дерев сонячного світла. Особливого звучання тут надано саме кольору, що сприймається надзвичайно матеріально, конкретно і несе в собі навантаження якомога глибше передати настроїв природи, тепло і чистоту літнього сонячного дня.

Водночас із малюванням інтер’єрів церков митець змальовував і самі пам’ятки народної церковної архітектури. Збереглась одна з картин такого плану – “Церква у Клубівцях”, датована 1980 роком.

Мистецтво Михайла Зорія відзначається в першу чергу багатством кольору, який дійшов до глядача наче через сонячну призму, очистившись від бруду та похмурості. У творах, присвячених материнству,

світлих ранкових пейзажах, митець полюбляв сполучення жовто-рожевих з трав'янисто-блакитними чистими кольорами, від чого картини наче світаються з середини, випромінюючи одночасно внутрішню гармонію, єдність зовнішнього та душевного стану, віру в перемогу добра та людської ширості. Здається, саме сонце виграє білками на картинах майстра. Вихований на мистецьких досягненнях Краківської Академії мистецтв, Михайло Зорій уже не міг творити в іншій манері. Його полонили світлі, вражаючі своєю силою та свіжістю твори французьких імпресіоністів, полонили тим, що вміло схоплювали в буденному оточенні неповторне й характерне, наповнювали непримітний мотив всепроникним рухливим сонячним світлом, привнесли в мистецтво жвавість, рухливість природного оточення завдяки найменшим змінам кольору.

Творчість митця повторює всі перипетії його особистого життя. Проте він завжди залишався вірним своєму кредо: "Краса і доброта", що не раз оберігало його від зневіри і песимістично-чорних півтонів у творчості. У своєму мистецтві М.Зорій завжди залишався ліриком, романтиком, його твори несуть у собі душевну доброту, щирість, віру у відродження національної культури України.

1. Автобіографія Михайла Зорія: Рухомис (з сімейного архіву дочки Софії Зорій)
2. Мельник В. Промовте – життя мое, і стримайте сльози... // Тиждевик Галичини. – 1997. – 22 травня. – С.5.
3. Овсійчук В. Олекса Новаківський – Львів: Інститут народознавства НАН України 1998. – С.31.
4. Мельник В. Цей теплий полісок "Зарева" // Тиждевик Галичини. – 1997. – 18 грудня. – С.14.
5. Зорій М. Він світ лікував добром (спогади про Б.Лепкого) // Галичина – 1992 – 2 вересня – С.6.
6. Полек В. Меморіальний сквер // Західний кур'єр – 1991. – 10 серпня. – С.4.
7. Каталог і виставки образотворчого мистецтва Станіславщини. Станіслав. – 1941. – С.21.
8. Яновський М. Етапи збленої душі // Новий час. – 1991. – 4 травня. – С.4.
9. Полек В. Прекрасна людина і талановитий митець // Вперед. – 1995. – 22 липня. – С.2.
10. Мельник В. Мистецтво – вічне, життя коротке // Галичина. – 1995. – 8 липня. – С.7.
11. Михайло Зорій // Галичина. – 1995. – 18 липня. – С.4.
12. Лист Міжнародного Біографічного Центру, адресований М.Й.Зорію. Кембрідж: CB2 3QP Англія. – 1992.

Iryna Chelyak

THE CREATIVE ACTIVITY OF MYKHAYLO ZORIY

The article is devoted to the creative activity of Mykhaylo Zoriy, the famous painter of Ivano-Frankivsk region. The author research and analyzes the unknown pages M. Zoriy's life, his scenic works in Drama Theatre, his teacher's job and his exile. In article are analyzed philosophic meaning of monument famous Ukrainian composer D.Sichynsky, which was built on his grave in Ivano-Frankivsk Memorial Garden. M. Zoriy is author of this monument. The author highlight the prominent ideas M. Zoriy's painting – Faith, Hope, Love